

Emne: Europa i verdenen (1500-1700)

Indhold:

- Kilde 1:** **Udvikling i bruttonationalprodukt pr. indbygger mellem Kina, Osmannerriget, Storbritannien og Frankrig 1000-1766**
Kilden er kopieret fra Angus Maddison, Historical Statistics of World Economy. The Maddison Project. 2018
- Kilde 2:** **Det nederlandske østindiske kompagnis privilegier 1602**
Kilden er kopieret fra "Europas reformation og naturvidenskabelige revolution" i Bryld, Civilisationernes verdenshistorie. Systime. 2017.
- Kilde 3:** **Fransk flåde bombarderer Tripolis, 1685**
Kilden er kopieret fra "Islams verden: Muslimernes magt kulminerer" i Bryld, Civilisationernes verdenshistorie. Systime. 2017.

Kilde 1: Udvikling i bruttonationalprodukt pr. indbygger mellem Kina, Osmannerriget, Storbritannien og Frankrig 1000-1766

Bruttonationalprodukt pr. indbygger, dollars (2011-værdi)

	1000	1661	1766
Kina	<i>ukendt</i>	1083	791
Osmannerriget	1435	1035	1146
Storbritannien	1128	<i>ukendt</i>	2822
Frankrig	1050	1731	1766

Kilde: Angus Maddison, Historical Statistics of the World Economy, The Maddison Project. 2018

Kilde 2: Det nederlandske østindiske kompagnis privilegier 1602

Om kildens historiske kontekst:

Nederlandene, der oprindeligt omfattede det nuværende Holland og Belgien, var i 1500-tallet den spanske konges arveland. I 1579 løsrev de nordlige nederlandske provinser sig fra Spanien. De var overvejende protestanter, mens de sydlige provinser var overvejende katolske. De nordlige provinser dannede De Forenede Nederlande, og de kom simpelthen til at hedde Nederlandene. På dansk bruges betegnelsen "Holland", som egentlig er én af de forenede provinser.

Nederlandene styredes af stænderforsamlinger, og forsamlingen for hele unionen kaldtes Generalstaterne. Det var en forsamling, hvor borgerskabet helt dominerede.

Lige fra middelalderen havde nederlænderne været Nordeuropas største handelsnation, og i 1600-tallet overtog Nederlandene portugisernes dominerende position i handelen med Indien.

Nederlandske købmænd sluttede sig sammen i et kompagni, dvs. et aktieselskab under statens beskyttelse. De deltagende købmænd risikerede kun den kapital, de skød ind i kompagniet. Det var nyt – og afgørende for, at tilstrækkeligt mange turde give sig i kast med så risikabelt et foretagende. Denne organisationsform dannede mønster for andre europæiske lande.

Herunder følger et uddrag af de privilegier som den hollandske stat gav Det nederlandske østindiske kompagni i 1602.

Nederlandenes Generalstater hilser alle, der læser dette.

Vi bekendtgør, at De Forenede Nederlandes velstand først og fremmest er et resultat af vores handel og forretningsvirksomhed, der gennem tiderne har gjort bemærkelsesværdige fremskridt, og at Nederlandene har drevet handel siden tidernes morgen, ikke alene med nærtliggende kongedømmer og regioner, men også med dem, der ligger længere borte, i Europa, Asien og Afrika.

I det forløbne tiår er flere fremtrædende købmænd fra de ovennævnte lande prisværdigt begyndt at sejle til og handle med Østindien. Disse mænd, der har begyndt handel i fremmede lande, har, med store udgifter, anstrengelser og vanskeligheder, grundlagt et kompagni i byen Amsterdam, et fortræffeligt skibsforetagende, der handler på Østindien. Kort tid efter at dette kompagni var skabt og havde vist sig overordentligt profitabelt, grundlagde nogle andre købmænd lignende kompagnier og gik straks i gang med førnævnte sejlads og handel.

Dette blev overvejet af os, Generalstænderne, som lagde vægt på, hvor stor betydning det har for De Forenede Provinser og deres indbygges velfærd, at denne skibsfart og handel opretholdes og får mulighed for at øges med indførelsen af en passende fælles organisering af dens grundlag og administration.

Direktørerne for de ovennævnte kompagnier blev derefter indbudt til at rådslå med os og foreslået, at disse kompagnier blev forenet, ... da det ikke blot ville være til gavn for De Forenede Provinser, men også for alle, der havde påbegyndt denne meget prisværdige handel. Gennem skabelsen af en fast, sikker og velordnet enhed ville de blive forbundet, administreret og vokse til gavn for alle indbyggere i De Forenede Provinser, der ønsker at deltage i den.

(...)

(Der blev udpeget en direktion, bestående af 18 medlemmer fra de forskellige provinser)

Når den nævnte direktion mødes, skal den bestemme, hvornår skibene skal udrustes, og hvor mange, hvor de skal sendes hen og andre forhold vedrørende handelen.

(...)

Det Forenede Kompagni skal begynde sin virksomhed i år 1602 og skal fortsætte i en periode på 21 år. ... Efter ti år må enhver forlade kompagniet og tage sin kapital med sig. ...

Alle indbyggere i De Forenede Provinser skal have lov til at deltage i dette kompagni med så lille eller stor en sum penge, de ønsker. Skulle det vise sig, at der bydes flere penge ind, end der er behov for til en forestående rejse, skal de, der har mere end 30.000 gylden i kompagniet, nedbringe deres kapital for at gøre plads til de øvrige.

(...)

For at sikre, at formålet med Det Forenede Kompagni opnås, nemlig at opretholde og forøge kompagniets handel til størst mulig gavn for De Forenede Provinser, fastsætter vi hermed følgende betingelser for det nævnte kompagni: Ingen, uanset deres stilling og status, undtagen medlemmerne af dette kompagni, skal have ret til at sejle fra disse Forenede Provinser øst for Kap det Gode Håb eller gennem Magellanstrædet i de næste 21 år, eller deres skib og ladning vil blive konfiskeret.

Endvidere skal repræsentanter for det førnævnte kompagni have myndighed til, øst for Kap det gode Håb og Magellanstrædet at indgå aftaler og kontrakter med fyrster og herskere i ... De Forenede Provinsers navn ... for at bygge befæstninger og forter.

De skal have lov til at udpege guvernører, have væbnede styrker, indsætte dommere og embedsmænd for at opretholde lov og orden på handelsstationerne, alt sammen for at fremme handelen. (...)

Hvis det skulle forekomme, at spanske eller portugisiske eller andre fjendtlige skibe angriber kompagniets skibe, og skulle nogle skibe blive erobret under en sådan kamp, skal de erobrede skibe og varer fordeles, som det er skik her i landet, mellem landet og admiralen. ...

Krydderier, kinesisk silke og bomuldsstoffer, som dette kompagni hjembringer fra Østindien, skal ikke belægges med højere told end nu, ... men i overensstemmelse med toldtaksterne. ...

Når skibe vender tilbage fra rejsen, skal generalerne eller kommandørerne på flåden, skibene eller skibet være forpligtet til at aflægge rapport til os om rejsens forløb og give os en skriftlig rapport. (...)

Givet under vort segl og vor sekretærs underskrift i Haag, d. 20. marts 1602

Alb Joachimi

-som forordnet af herrerne i Generalstænderne.

Kilde: "Europas reformation og naturvidenskabelige revolution" i Bryld, Civilisationernes verdenshistorie. Systime. 2017.

Kilde 3: Fransk flåde bombarderer Tripolis, 1685

Om kildens kontekst:

Tripolis og andre såkaldte "barbaresk-stater" i Nordafrika drev i 1600-tallet sørøveri mod europæiske skibe og gjorde landgang på øer, hvor de tog fanger, der blev gjort til slaver, bl.a. med henblik på, at deres hjemlande skulle løskøbe dem. De europæiske søfartsnationer, herunder Frankrig, reagerede med lejlighedsvis straffeekspeditioner.

Herunder følger uddrag fra en rejseberetning af den lærde muslim af marokkansk oprindelse, Ahmed ibn Muhammed ibn Nasir (1647-1717). I forbindelse med sin pilgrimsrejse var Nasir forbi Tripoli i 1685, netop som en fransk flåde bombarderede Tripolis med sine højtudviklede kanoner.

Da vi kom til Tripolis, boede vi på et herberg nær ved kysten, som bruges af pilgrimme.

Først dukkede tre fjendtlige skibe op i horisonten, og samme dag fulgte andre efter, så deres tal steg til 21. Skibene forblev ude på havet om tirsdagen, onsdagen, torsdagen og fredagen. Befolkningen var skrækslagen og havde ingen klare idéer om, hvad de skulle gøre. De begyndte at transportere deres ejendom ud på landet og sendte deres kvinder og familier til Mandchia. Da vi så, hvad de gjorde, talte vi med embedsmændene og sagde til dem, at en sådan flugt var upassende, fordi det viste, at de var bange og kujonagtige over for den vantro fjende. Jeg sagde: "Det er derfor, fjenden vover at angribe jer." De svarede: "Vi er ikke kujoner. Men vi kan intet stille op over for de bomber, de kaster mod os. Hvis en bombe rammer noget, er det, som om den ting aldrig har eksisteret. Den ødelægger alt og jævner alt med jorden."

Muslimerne begyndte at holde vagt på kysten om natten. Vi sluttede os til dem til hest, udråbte med dem trosbekendelsen og "Allah er stor" og påkaldte Guds velsignelse af profeten, som overbragte Hans budskab. Om lørdagen efter aftenbønnen begyndte de vantro – må Gud ødelægge dem – at afskyde bomber fra deres kanoner. Vi så, hvad vi aldrig før havde set, og hørte, hvad vi aldrig før havde hørt.

Først så vi krudtets lyn slå ud fra munden på den forbandede kanon; så steg en ildkugle, klarere end et stjernesud, i vejret. De affyrede straks en anden, som steg endnu højere end den første. Da den vendte og faldt ned, udsendte den en øredøvende lyd og eksploderede så og spredte sprængstykker rundt omkring. Hvis bomben faldt på en bygning, blev den ødelagt. Ramte den på bar mark, skabte den et krater. Vandtanke blev pulveriseret og træer rykket op med rødder og brændt. Sommetider lå bomben på jorden en tid, hvorefter den eksploderede med en lyd, mere skrækindjagende end den første. Hver gang deres kanoner skød, troede vi, vi ville blive ramt. Sommetider faldt bomben nær os, sommetider fløj den over os; oftest faldt den inde i byen eller i havet uden for bymuren. Hele natten hævede vi hjælpeløst hænderne i fortvivelse mod Gud den almægtige, og vores øjne fandt ingen søvn.

De vedblev med at bombe hele natten til daggry. De standsede ikke en eneste time. Nogle jurister fortalte mig, at de havde affyret 1000 bomber. Vi så de forfærdelige ødelæggelser, mens vi søgte dækning sammen med børn, mødre og gravide kvinder, som vi frygtede ville abortere, og så flyttede vi ud på nogle af markerne, hvor der var husly. Pilgrimene slog sig ned der, og vi sendte vores hustruer og kvinder ind i husene.

Så sluttete bombardementet. Vi bad aftenbønnen den dag, men så genoptog de bombardementet. De affyrede en salve, men så sendte Gud vind og regn imod dem, som standsede deres forbandede bomber og slukkede lunterne. Så begyndte de igen og fortsatte fra solopgang til formiddag. Ved middagstid kom skibene ind til havnen. Forsvarerne i de to tårne, der vender mod havnen, forsøgte at slå dem tilbage. De skød på dem med kanoner og ødelagde en lille båd, så de flygtede. Men så vendte de tilbage, og da de gik i land, begyndte folk at skrig og græde og løbe bort i frygt og forvirring. Fra alle sider ilede muslimerne til i stort tal, til fods eller til hest, hver med det våben, han kunne finde. Og heltenes ansigter glødede, da de kastede sig ind i kampen, og deres sværd farvedes røde, indtil fjenden blev skræmt væk fra havnen. Muslimerne forfulgte dem næsten ud i vandet, og pilgrimmene var de mest rasende. Havde det ikke været for havet, ville Gud have vist dem, hvad muslimer kan udrette – alle muslimerne havde skrevet testamente og forberedt sig på martyriet.

Da tusinder af muslimer samlede sig, afstod de vantro fra at nærme sig kysten. Der blev sluttet fred mellem dem og byens indbyggere; de udvekslede fanger, og muslimerne betalte dem 200.000 rial, som de tidligere havde taget fra dem som bytte på søen. De kristne gik i land og gik ind i byen og købte forsyninger, og de talte hovmodigt til muslimerne, fordi byens fyrste af den osmanniske pasha havde fået ordre til at bekendtgøre, at enhver, der

forgreb sig på dem, om så blot med ord, ville blive straffet hårdt. De vantro følte sig sikre over for muslimerne, der bar det med tålmodighed.

Kilde: "Islams verden: Muslimernes magt kulminerer" i Bryld, Civilisationernes verdenshistorie. Systime. 2017.